

УДК 165.742: 133.529 (477)

ББК 87.3 (4 Укр)

Михайло Голянич

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ФУТУРОЛОГІЧНИХ ПОШУКІВ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

У статті висвітлено основні прогностичні ідеї В. Винниченка про майбутнє людини і людства, української нації та її державності, розкрито концепцію конкордизму та положення про нову світову систему об'єднання всіх народів з метою усунення боротьби між ними в майбутньому на моральних засадах і "встановлення міцного миру на Землі".

Ключові слова: "гармонія з природою", дискордизм, конкордизм, нація, український націоналізм, Планетарна Економічна Федерація.

Винниченкова творчість зацікавлює сучасних дослідників багатьох галузей гуманітарних наук. З усією вагомістю й змістовністю досліджень філософських поглядів, етико-естетичної, націологічної, історіософської концепції, теорії конкордизму залишаються поза увагою прогностичні ідеї В. Винниченка. У пошуку "моделі ідеального громадянина" його "ідеал не втратив актуальності й сьогодні" (В. Горський).

Із загостренням глобальних проблем людства, ускладненням умов становлення й розбудови української держави в динамічному сучасному світі все більше актуалізується вивчення змісту й орієнтирів футурологічних пошуків видатного українського мислителя ХХ ст. В. Винниченка. Він у працях "Відродження нації", "Заповіт борцям за визволення" "Конкордизм", "Система будовання щастя", "Про українську державність", "Про Радянську владу на Україні", "Рано втомлюватись", художніх творах "Сонячна машина", "Слово за тобою, Сталіне", "Нова заповідь" та інших висловив окремі передбачення щодо процесів національного визволення й державотворення в Україні та накреслював образ майбутнього людини та людства. Аналізуючи події Української революції та причини її поразки, звернув увагу на необхідність гуртувати внутрішні сили на боротьбу за українську державність у наступний період, бо в минулому Б. Хмельницький, І. Мазепа орієнтувалися на зовнішні сили й не досягли перемоги. Так само революція на початку ХХ ст. не справдила надії на визволення. Вона вибухнула за дійсним законом безупинного процесу змін, коли відмирало, як і все старе, самодержавство в Росії, що "з моменту злуки двох держав" протягом кількох століть планомірно всіма способами нищило Україну" і, щоб ніхто у світі не знав про неї, перейменовувало на Малоросію, переслідувало українців. Закон сили дужчої сторони діяв у минулому і не є "абсолютною формою для майбутнього", як вважав український мислитель. Хоча було "знищено зверхній прояв існування української нації... ограбований родич усе ж таки й притоптаний жив, дихав... він говорити не міг, волі не мав, прав не мав... але закони життя в йому одбувалися... бо... живий організм мусить виявляти себе в рухові" [1, с. 33, 34, 35, 36], – пояснював В. Винниченко, розкриваючи труднощі початкового періоду пробудження української нації, її боротьби за відновлення своєї державності, без якої нація буде залишатися "покаліченим організмом".

Українство повірило в "нову Росію" і проявило активність, як частина революційної Росії, щоб усіма силами будувати й боронити новий лад, розуміючи його так, що "всі нації, всі народи, всі демократичні класи їх мають не тільки право, але й обов'язок активно стати до праці над будованням і направленням нового ладу" через самодіяльність, самотворення й самоуправління, які вважалося для нашого народу найкраще вкласти у форму Автономії України" [1, с. 52].

Таку орієнтацію української демократії В. Винниченко пояснював з погляду на майбутнє, щоб "відірватись від Росії, не впасти в обійми якої сильної імперіалістичної держави", бо про незалежність ніхто нічого певного не може сказати в дану хвилю, а "які її форми можуть постати в далекій будучині в силу необхідности, можна тепер мати відомі ідеали, які намічаються життям", тому не з примусу, а доброю волею буде

складатися Російська федерація і буде “участь в ній України jako рівного державного тіла” [6, с. 297, 298].

Але російська соціал-демократія не хотіла погоджуватись на пропонувану українцями автономію і “все руське громадянство, всі класи й групи його ставились без особливої прихильності та уважності до українського відродження”, а Тимчасовий уряд Росії відкинув домагання вибраної Всеукраїнським Конгресом у квітні 1917 р. Центральної Ради про автономію України [1, с. 68, 58, 188], – оцінював В. Винниченко, що брав участь у переговорах. Він, аналізуючи подальші події, пов’язані з поразкою Української демократії, вказав на втрату прихильності трудящих до Центральної Ради, коли “ідеї большевизму стали широко розповсюджуватися в армії, серед солдатів, а через них і на селі”, і тоді “наш селянин... пішов за ними, в обіцянках відібрати землю у поміщиків, фабрики, заводи, банки у капіталістів, знищити їх панування і розвивати громадянство на соціалістичних основах”. Мислитель водночас констатував, що деякі соціалісти говорили про неготовність Росії і України переходити до соціалізму через нерозвиненість капіталізму, який “буде через якихось “сто-двісті літ; десь у далекій-далекій майбутности”, і не думають, як, якими шляхами, через які етапи до цього дійде [2, с. 184].

Тим самим В. Винниченко підвів до цікавої думки про вирішальний вплив активно пропагованих ідей більшовиків, що закликали поза реальними можливостями в майбутнє, коли нібито буде побудований новий лад в ім’я інтересів усіх працюючих. Таким чином орієнтація на “краще майбутнє” стала використовуватись у політичній боротьбі за широкі верстви народу. При цьому мислитель, визначаючи помилковим розмежування національного і соціального визволення в українській революції, прогнозував поразку більшовиків – переможців, які вибрали тільки соціальну сторону, ігноруючи “національну визвольну справу на Україні”, бо “інтернаціоналізм руського видання виступав за одречення від своєї національності й розтворення себе в... абстрактній масі людськості”, що було прихованою пропагандою самогубства менших націй [2, с. 328; 1, с. 73].

В. Винниченко, залишаючись під впливом ідей комунізму, що в майбутньому мав би принести визволення всіх через зміни суспільного ладу і самих людей та усунути всяке панування нації над іншими націями, проектував шлях української держави: “раніше чи пізніше та українська державність, яка властива природі нашої робітничої нації, державність, яка має як держава, як орган класового примусу й утиску, зникнути й перетворитися в громаду працюючих, соціально рівних, творчих і вільних людей, неминуче мусить бути і *буде*” [6, с. 425; 3, с. 504].

Він, повіривши в таку можливість соціальних змін і національного життя українців на нових засадах, вирішив повернутися до України й своєю участю допомагати в будівництві української робітничо-селянської держави, вважаючи її прийнятною для соціального визволення, яке “тягтиме з собою й повне національне визволення” [3, с. 494]. Однак, побачивши справжню картину, переконався, що Радянська влада є системою абсолютного централізму і гальмує сили революції, бо “Совіти є декоративними установами, а держава мілітаризується. Уряд призначається з Москви, а КП(б)У призначена до рівня обласної організації РКП, “українізація” проголошена декларативно, відбувається посилене викачування матеріальних ресурсів з України”. Тому мислитель із розчаруванням знову виїхав за кордон, зізнавшись у помилковості своїх намірів щодо співпраці з Радянською владою на Україні, про що писав в “Листі до української еміграції” в травні 1920 р. [6, с. 429, 432, 426].

Із песимізмом поглянув на майбутнє України, у яку “потокотом пливають брати-русські і так люблять її, що нізашо не хочуть відділити її від неделімої”, і тому робітництво без національного визволення буде “недоростком, попихачем у старшого брата,

ведеться на державність, культуру, душу, мову одвертий замах” [6, с. 371, 372]. Аналізуючи процеси розправи більшовиків над іншими політичними силами для встановлення своєї диктатури, вгадав початки жорстокого сталінського терору на Україні й прорікав: “З большевицького червоного яйця на очах вилуплюється фашизм. Уже можна бачити всі характерні прикмети його” [4, с. 126]. Реально оцінюючи довготривалість “світової революції”, В. Винниченко, не виключаючи поразки демократичних сил, передбачав: “ще багато великих соціальних подій чекає на стару Європу”, з якою пов’язана доля України, і “визволення українського народу ще ховає в собі багато труднощів, загроз і боротьби в прийдешню добу історії”. Які б ще фази цієї доби не були попереду, українська трудова **нація** викувала “міцну зброю й соціальної й національної свідомості”, не втратила породженого інстинктом життя національного чуття [3, с. 503, 504]. “Національна свідомість, національне почуття – це є вже абстракція часової реальності, це є передбачання дальшого, підрахунок минулого, скомбінування в щось одне всього минулого, сучасного й майбутнього” [1, с. 175], – висноував автор “Відродження нації”, пояснюючи необхідність виникнення українського націоналізму та його особливості. Націоналізм виник не під час української революції, “не в опозиції до неї або страху перед нею, як то було з іншими тоталітаризмами, а навпаки: з великої національної гіркості, з пекучого гніву, з обурення за те, що вона, ота українська революція, на яку покладали стільки надій... не справдила своїх обіцянок”. Однак емігрантські демократичні політики, на думку мислителя, не проаналізували як слід це своєрідне явище – наш, так званий “націоналістичний” націоналізм, узявши лише одну рису тоталітаризму, і поспішно визначили його як український “фашо-нацизм”. Але на відміну від більшовизму, фашизму, нацизму з їх соціальним походженням і метою перебудови державного організму за своїм соціально-економічним інтересом, методом диктатури, терору, “український тоталітаризм є іншого... психолого-національного характеру”, “його ціль... національна (... здобуття самої держави, якої, вони думають, немає), або українізація її, “... аби була Україна, Українська Самостійна Держава”, – пояснював своєрідність українського націоналізму в праці “Заповіт борцям за визволення” [4, с. 67, 66]. При цьому критично оцінив негативний вплив на багатьох ображених, розчарованих українців Д. Донцова, який до революції писав антиукраїнські статті в “Русских ведомостях” і був виключений з української соціал-демократичної партії, а потім своєю проповіддю помсти, ненависті, звинуваченнями української демократії після її поразки, особливо коли почав “повчати Західну Україну, як треба було будувати Українську Державу за прикладом італійського фашизму, німецького нацизму”, тобто орієнтуватися на зовнішні сили [4, с. 67, 70].

В. Винниченко критикував українські емігрантські кола, у т. ч. представників націоналістичних організацій, особливо тих “українських вождів”, що не визнавали факту наявності атрибутів української державності навіть в умовах “русько-советського імперіалізму”, хоч Україна вже входила в ООН, і тільки з допомогою Заходу бажали відновити під своїми прапорами українську державність, тим самим не визнаючи український народ спроможним суб’єктом свого державотворення. Це могло негативно позначитись у майбутніх міждержавних відносинах України і тому мислитель підкреслив: “Українська Держава була і є, її... створив народ, нація... захищав, захищає і буде захищати всіма силами своїми, фізичними й духовними. Не емігрантські вожді і “міністри”, а Грушевські, Скрипники, Єфремови, Хвильові, навіть Любченки і всі підсвідомі підсовіцькі українці тисячами віддавали свою свободу, здоров’я і життя за неї, тисячами віддають і тепер, як у рядах партійних робітників, так і в рядах найактивнішої частини українського населення, яке зветься Українською Повстанською Армією” [4, с. 12].

Визнаючи, що форма української державності на тому відтинку історії не є задовільна, бо вона “не самостійна, не незалежна, а опанована Росією, В. Винниченко на-

голосив: “Але суть її Держави є, вона живе, вона береже в собі сили, які не дозволяють ворогам знищити її... тримають у собі ідею самостійності, які в слушний час вибухнуть, щоб здійснити її, – вони, а не хто інший, не якісь сили ззовні”, “не крихітна купка емігрантів”, коли “Советський Союз так чи інакше розвалиться” [4, с. 13, 11]. Мислитель закликав борців за визволення України у наступний період “перестати зневажати український народ і його тамошні бойові сили... орієнтацією на зовнішні сили”, які немовби додадуть Україні визволення. “Без орієнтації на свій народ, без його участі в боротьбі, без його **всебічного** зацікавлення й ентузіазму зовнішні сили нас роздеруть і задушуть ще на сотні років” [4, с. 18], – передбачливо застерігав автор “Заповіту борцям за визволення” і вказував головну мету – “відродження, розвинення нашої національності, будівництва нових кращих форм соціального, політичного й національного життя”, назвавши основним засобом цього процесу – Українську Державу [6, с. 298].

Аналізуючи внутрішні й зовнішні умови державотворення в минулому та в нову добу української історії, спрямував увагу на майбутні зміни у світі і розширення можливостей для розвитку української нації, що може витворити й нові форми політичного устрою, соціального й економічного ладу на нових засадах. Такі засади обґрунтував у книзі “Конкордизм”, підкресливши передусім необхідність упроваджувати принцип концентрації сил, їх раціонального згуртування на основі нової моралі, ключовою засадою якої вважав “чесність з собою”. Вічної моралі нема, а стара – розколювала людину і перешкоджала досягати щастя. Щастям вважав радість життя, що базується на здоров’ї, рівновазі сил в організмі, а хворобу називав: “кривовага, незгода сил”, що призводить до нещастя. “Досі на землі щастя не було і немає. Чого ж воно має бути в майбутньому, як то обіцяють деякі мрійники?”, – поставив питання мислитель, аргументувавши, що людською логікою та справедливістю “ідея майбутнього щастя може на перший погляд здатися несправедливою” [5, с. 33, 34]. Але ж і релігійні вчення обіцяють вічне життя в раю або покарання за порушення норм, хоча досягнути вічність людина не в змозі, бо “засоби людського пізнання “не можуть охопити всього явища в його минулому і майбутньому, і це ще не доказ того, що навіть частина того явища (майбутнє) є неможливою”, – висловив важливе положення для футурології В. Винниченко, вказавши на дослідження підсвідомості тих людей, які “бачать” на відстані, можуть нібито заглянути в минуле і прийдешнє, на різні підходи до пояснення майбутнього, виокремивши песимістичні та оптимістичні оцінки стосовно майбутнього людства подібно до поділу на “скигліїв”, “пасивників”, що не вірять у можливість щастя і плывуть у потоці життя, і тих, що хочуть творити своє життя і щастя [5, с. 40].

Соціалісти, які першими помітили, на думку мислителя, що через соціально-економічну нерівність поширюється нещастя, і з пошуками позитивного вирішення проблеми майбутнього спробували усунути нерівність. Нерівність значно зросла при капіталізмі, що є найбільшим виявом “дискордизму” – розладу в суспільстві подібно до “кривоваги” в людському організмі, і спричиняє хвороби. Капіталізм є формою хвороби дискордизму і людство не має в ньому необхідності. Людина хвора може в подальшому стати здоровою, якщо повернеться до природного годування, бо “панське з розкошами приводить організм до розбалансування сил. Особливо небезпечним є отруєння від “диктатури наркотизму”, тобто надмірність годування, неприродність шкідливих звичок, вживання засобів збудження організму (алкоголь, паління тощо) задля приємності, що перетворюється в могутню силу, рабом якої стають люди із розладом фізичних і психічних сил”, як пояснював мислитель, назвавши також соціальні наркотики: багатство, влада, славолюбство. Із хворих людей не може утворитися здорова спільнота, тому й поширюється дискордизм, мораль якого панує донині за принципом егоїзму – “живи **для себе**, борись, гризись, розштовхуй, пролізай, захоплюй найкраще місце під сонцем, топчи слабших” [5, с. 90], – з гіркотою розкривав інстинкт егоїзму в

праці “Конкордизм”. Хвороба гіпертрофії егоїзму посилюється надзвичайно швидко в дискордистському суспільстві, а особливо це виявилось у другій планетарній війні, в бунтах, революціях пролетаріїв та “пролетарських націй не за нове годування, а за кількість того старого, звичного годування, яке було в інших” [5, с. 131]. “Війна, на нашу думку, є постійний, хронічний, необхідний вияв хвороби дискордизму... Мирних, себто не пройнятих хворобою народів немає, вони існують тільки в деклараціях дипломатів. Різниця між народами є тільки та, що в одних умови, сприятливі для гіпертрофії егоїзму, є дужчими, а в інших – слабшими... Війна страшним дамоклевим мечем висить над людством, бо “всі народи хворі” [5, с. 271, 273], – заявив В. Винниченко, пропонуючи лікувати не тільки переможених, а й переможців. Він застерігав від того шляху, що “соціалісти” оголошують “гарні слова”, а насправді диктатура пролетаріату є тільки спекуляцією на людському горі. “Союзом є та ж Росія – “єдина – неділима” “тюрма народів” і за соціалістичною вівіскою – нова соціальна нерівність, нові класи визискувачів, панів і поневолених, прояви насилля і терору, всезагального деспотизму, зневаження свободи і приниження гідності людини, а передчасна смерть мільйонів засвідчила ще гіршу, ніж за часів царизму, соціальну нерівність. Це – “все та ж сама кривовага сил, себто нещастя, хоч соціалісти, а надто російські комуністи, обіцяють, що коли буде знищено на світі приватну власність на засоби продукції й запанує на землі інтегральний соціалізм чи комунізм, то настане таке багатство на землі, що кожний член нового світового суспільства матиме все, що йому треба буде для життя ... настане соціальна рівність і з нею щастя людей на землі” [5, с. 45, 250, 251].

Однак насильна ліквідація приватної власності не усуває зло, і така обіцянка комуністів СРСР є страшною загрозою, як застерігав В. Винниченко. “Припустімо, що після другої, тяжкої, кривавої соціальної війни в усьому світі нарешті було б встановлено майже соціалістичний лад. Уявімо собі, що люди кінець кінцем от-от досягали б уже отого обіцяного мільйонерського матеріального багатства. Але з фізичного боку люди, як і тепер мільйонери, мали б кривовагу й ослаблення сил, хвороби, дегенерацію, а з психічного – ще дужче хворобу егоїзму”. Тому “такий соціалізм чи комунізм, *таке* багатство принесуть людству ще більше фізичне і психічне збіднення, ще більше посилення хвороби егоїзму, а через те із соціального боку – відновлення в нових формах того самого насильства і експлуатації людини людиною” [5, с. 251], – розмірковував мислитель, припускаючи появу нових революцій, боротьби, повстань. “Звичайно, тепер важко передбачити ті форми насильства та експлуатації, в які хвороба ослаблення і кривоваги сил вилилась би за соціалізму чи комунізму. Форми ці могли б бути найнесподіванішими і найнеможливішими з нашого теперішнього погляду... Чи міг Фур’є або Маркс уявити собі, що той соціалізм, який, на їхню думку, мав принести світові рівність, свободу, багатство, здоров’я, щастя, буде імітовано такою страшною своєю протилежністю, як, наприклад, націонал-соціалізм або сталінізм? Те саме може трапитися (і трапиться неминуче), якщо розвиток соціалізму буде далі йти в дискордистському його розумінні. Можуть з’явитися нові форми дискордизму, під новими назвами, а залишатимуться елементи нещастя “при старій дискордистській моралі, себто ставлення до природи, до себе, ближніх, до колективу і колективу до індивіда та до інших колективів”, не зважаючи ні на матеріальні багатства чи “драконівські контролі” [5, с. 253], – розмірковував В. Винниченко.

Він передбачав, що навіть під виглядом соціалізму “приховані капіталістичні держави, а надто диктаторські, через цілу низку внутрішніх і міжнародних причин ... вдаючи себе за противників капіталізму... запроваджують т. зв. націоналізацію засобів продукції” і замість класу приватних капіталістів постає державний капіталізм [5, с. 255, 256]. Це буде закамфльованим підтримуваним соціальною нерівністю й обманом при дискордистському способі життя. Релігійні вчення, що підтримують

розлад сил, особливо догматизм у релігіях може виявитись у тероризмі, коли страхом кари, примусом “гіпнотизують людей”. Так український мислитель прогнозував появу тероризму на релігійній основі та попереджував про його небезпеку для міжнародних відносин і загрозу свободі людини.

Продовження дискордизму приведе світ до катастрофи, врятуватись від якої людство зможе завдяки конкордизмові – “системі лікування та реорганізації сил сучасного людського організму (чи то індивідуального, чи то колективного), сил як фізичних, так і психічних, систему, базовану на рівновазі та погодженні цих сил, – визначав В. Винниченко, аргументуючи оптимістичний погляд на майбутнє. “Тільки в далекому майбутньому, коли людство не лише в одиницях, а все в цілому звільниться від дії цього гіпнозу і зможе озирнутися ясними, розгіпнотизованими очима на самого себе в минулому... зможе побачити, наскільки було хворе” [5, с. 86, 82].

Першою умовою “розгіпнотизування” мислитель вважав визнання людиною, що вона є не “цар природи” та усвідомлення необхідності боротьби з дискордизмом, відновлення цілкового узгодження людини з природою, Всесвітом, і відповідно виразне поставлення цілі, визначення способів і засобів діяльності й “так само правил поведіння під час виконання програми, себто *моралі*”. Так переконував у можливості змінити на етичних засадах майбутнє людства і людини. Запоруку цього бачив у тім, що люди в більшості “не безнадійно”, а “надійно хворі”, що хочутьвилікуватись від дискордизму. “Перше, що може й повинна робити людина, – це найтісніше погоджувати (“конкордувати”) себе з природою, з її законами. Це буде корисніше для неї, ніж “завоювання”, бо поки що є пізнання людиною кількох законів загальної природи... зрозуміння деяких сил її, використання їх для своїх потреб”. Претензії на “царювання” людини і завоювання природи є мізерними й жалюгідними, адже “сил природи, ще невідомих людині, є стільки, що на саме тільки зазнайомлення з ними у майбутнього людства не вистачить віку в мільйони років” [5, с. 100, 101], – розмірковував В. Винниченко, підкресливши необхідність погодження діяльності людей із природою, висловив прогностичну ідею про загострення екологічної проблеми і першорядність пошуку прийнятних шляхів її розв’язання.

Розмежовуючи “погодження” з поняттям “гармонії”, яке має в собі субпозицію злиття в одне ціле елементів, що гармонізуються, загублення ними самостійності” [5, с. 101], випередив на кілька десятиліть авторів ідеї так званого “сталого розвитку людства”, поставивши на перше місце сили й закони природи, багато з яких не пізнані й тому їх вплив залишається непередбачуваним і тим самим є непереконаливими твердження про “сталий розвиток” людства, тим більш у майбутньому, бо не виключено в ньому повторення геологічних глобальних катастроф (зміни клімату, всесвітній потоп, землетруси тощо), які в минулому “трусилу Землю”, або виникнення нових. Тому мислитель наголосив на стихійному прагненні людини погоджувати себе з природою, а не на опануванні природи сучасним людством, щоб досягти “сталого розвитку”. Це словосполучення є, на нашу думку, вираженням “влади слова в дискордистському суспільстві”, бо воно є аналогічним до вживання В. Винниченком словосполучення “гарячий лід”, тому замість “сталий розвиток” доцільніше б уживати “збалансований”, тобто “збалансована діяльність людства з природою”, або Винниченківське “погодження з природою”, тобто “погоджений з природою розвиток людини і людства” глибше виражає сутність цього процесу.

Для людства найбільшим ворогом є дискордизм, а його найкривавішим і найзгубнішим виявом є війни, що стримують поступ людства, а “майбутня третя планетарна війна буде ще згубнішою” від всіх попередніх проти вищих людських цінностей і “якщо не знищить людство, то зведе його до незмірно більшого економічного зубожіння”, тому виключати війни насправді з життя людства потрібно “не в якомусь даль-

шому чи ближчому майбутньому, а *негайно*”, – закликав мислитель, пропонуючи провести Планетарний Референдум за цілковите роззброєння народів, скасування імперій і колоній для встановлення міцного миру на Землі” [5, с. 283, 273, 274].

Оскільки основними причинами війн В. Винниченко вважав економічні, то й пропонував передусім “знищити нерівність і різність інтересів”, дати задоволення потреб усім народам через встановлення рівноправності, погодженості економічних інтересів шляхом утворення “Світової Економічної Федерації з єдиним планетарним господарським планом” та Федеральною Радою, у розпорядженні якої були б усі природні ресурси, технічні, наукові, робочої сили для розподілу за потребами всього “планетарного колективу та окремих націй” [5, с. 274]. Таким бачив український мислитель шлях об’єднання всіх народів Землі для усунення боротьби між ними і захисту планети від якихось несподіваних загроз.

Реальна, а не формальна, Планетарна Економічна Федерація мала б гарантувати “Самостійність кожного народу”, у т. ч. українського нарівні з іншими. Економічною основою нової світової системи буде, за проектом В. Винниченка, “економічна колективократія” (влада колективу), де дійсним власником і розпорядником господарства стане колектив, що забезпечуватиме найвищу продуктивність праці кожного індивіда і всього підприємства при погодженні індивідуального і колективного інтересів. Тільки в цих умовах продуктивність кожного учасника господарчого органу може бути (і буде колись) максимальною, і... може бути (і буде колись) досягнуто виділення кожним індивідом... максимальної енергії”, – провіщав мислитель [5, с. 259].

При цьому піддав критиці “колгоспи” в СРСР, назвавши їх гіршими зразками примусових інституцій, і допускав у майбутній Економічній Федерації свободу соціально-економічних режимів, щоб кожна нація сама їх змінювала, а не чужа держава [5, с. 279]. Свободу вважав основним принципом для “колектократизованого господарства” і головною умовою рівноваги в суспільстві. Однак, визнаючи “абсолютну свободу” сутнісною рисою демократії, В. Винниченко бачив деякі обмеження, бо “свобода *дій* має вирішуватися більшістю колективу, так само як форми політичного співжиття різних угруповань – справами суспільства”, навіть допускав “відняття свободи у деяких занадто хворих елементів”, насильство “величезної більшості над маленькою меншістю” для забезпечення свободи і щоб “цю свободу було після забезпечення негайно повернено навіть противникам” [5, с. 266, 267].

Програму конкордизму мали б здійснювати “Показові Конкордистські Колективи”, а почати “конкордистську економіку” легше буде на прикладі аграрних колективів, бо характер сільськогосподарської праці і продукції найбільше відповідає правилу “погодження з природою”, а вже потім об’єднання з фабричною працею і розв’язання проблеми сучасних міст. “У конкордистському суспільстві не буде ні міст, ні сіл у теперішньому розумінні цих слів. Усі території будуть являти собою суцільні сади, серед яких будуть розкидані палаци праці, спочинку, наук, мистецтва та окремі індивідуальні чи спільні житлові будинки. При розвинених засобах сполучення у майбутньому відстань одних центрів від інших не відіграватиме жодної ролі...”, і буде викорінено джерела отруєння здоров’я і життя людей “сучасного міста з його задушливістю і всякою протиприродністю” [5, с. 308], – мрійливо прогнозував мислитель. При цьому висловив цікаву думку про підсвідомий, безперестанний потяг людини до погодження з природою, що виявляється у заняттях спортом, передбачивши зростання його ролі й поширення серед людей як стихійне виконання ними законів природи [5, с. 108].

Конкордистська революція означатиме процес оздоровлення не тільки в економіці, а й у всіх проявах людського існування, загоювання людства від дискордизму “без крові, без самокатування, а шляхом перевиховання”. “Мораль, право, наука, література, мистецтво, шлюб, родина – все від верху до низу неодмінно має набрати ін-

шого характеру, ніж у суспільстві дискордистському” [5, с. 312]. Конкордизм радикально змінюватиме й соціально-економічні взаємовідносини, і політику, і першочергово лікуватиме такі вияви хвороби дискордизму, як поділ людей на класи, розходження слова і діла, допоможе всім людям творити в майбутньому нове життя, утверджувати працю як вищу моральну цінність для радості життя. Тоді, коли більшість роботи буде виконувати “техніка, принесена з дискордизму” й організм при погодженні сил і здоров’я із насолодою витрачатиме енергію “в роботі-грі, перестане бути творчість, талановитість, геніальність привілеєм, випадком у окремих щасливчиків і стане поширеною якістю усіх “ мешканців планетарного раю”. “... І тоді реально настануть справжнє братерство народів, справжня рівність... свобода народів, рас, націй, справжня *рідність людей...*” і сформується “раса щасливих велетнів”, “планетарна раса неолудей”, – провіщав В. Винниченко. Він прогнозував також реальність “зносин людства з іншими світами”, але не для завоювання, а для “радісного виконання великого закону сполучення і погодження сил, що імперативно діє у Всесвіті” [5, с. 340, 341].

Таким чином, Винниченківські гуманістично спрямовані прогностичні ідеї про Україну, про ближнє й віддалене майбутнє всього людства, запропоновані ним підходять до проектування майбутніх змін у суспільстві й особливо до утвердження нових моральних засад суспільних відносин та ставлення людей до природи слугують глибшому розумінню витоків і ролі футурології та необхідності розробки методологічних основ дослідження майбутнього.

1. Винниченко В. Відродження нації. Ч. I / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 348 с.
2. Винниченко В. Відродження нації. Ч. II / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 328 с.
3. Винниченко В. Відродження нації. Ч. III / Володимир Винниченко. – Репринтне відтворення видання 1920 року. – К. : Вид-во політ. л-ри України, 1990. – 542 с.
4. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / В. К. Винниченко. – К. : Криниця, 1991. – 128 с.
5. Винниченко В. Конкордизм. Система будівництва щастя : етико-філософський трактат / Володимир Винниченко ; передм. Т. І. Гундорової. – К. : Укр. письменник, 2011. – 335 с.
6. Тисяча років української суспільно-політичної думки : у 9 т. Т. 6 : 90-ті роки XIX – 20-ті роки XX ст. / упоряд., прим. Т. Гунчака, Р. Сольчаника. – К. : Дніпро, 2001. – 520 с.

The article highlights V. Vynnychenko's main prognostic ideas about the future of Man and mankind the Ukrainian nation and its statehood. The article deals with the concept of a concordism and the provision of a new global system of all nations unity to eliminate the struggle between them in the future on moral foundations and the establishment of lasting on the Earth.

Keywords: “harmony with nature”, “discordism”, “concordism”, “nation”, “Ukrainian nationalism”, Planetary Economic Federation.

УДК 17.023.34: 140

ББК 87.731.7

Олег Мах

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ КОНКОРДИЗМУ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

У статті висвітлюються головні передумови формування концепції конкордизму, розробленої В. Винниченком, розкривається її суть та значення.

Ключові слова: конкордизм, дискордизм, мораль, рівновага, щастя, винниченкознавство.

Людина постійно перебуває у невтомних і наполегливих пошуках чогось нового, насамперед того, що змогло б покращити її життя, полегшити його й зробити щасливим. Діапазон цих пошуків дійсно широкий: починаючи від пошуків свого місця та